

**Doç. Dr.
C. Coşkun
Küçüközmen**

coskun.kucukozmen@ieu.edu.tr

Krizler ve Hafıza

Değerli okurlar, bundan tam 12 yıl önce Şubat ayında Türkiye tarihinin en büyük ekonomik ve finansal krizini yaşıyordu. Ne olduğunu bile anlayamadan kriz bir anda ülke ekonomisini alt üst etmişti. Neredeyse tüm dünya bizi konuşuyordu. Yatırım bankalarının pozisyon kapadığı, sat-çık emirlerinin ayyuka çıktığı, henüz yeterince tanınmayan hedge fund'lara hacker funds denildiği, faizlerin dört hanelere çıktığı, yirmi bankaya el konulduğu ve velhasıl kelam krizin neredeyse orta büyüklükte bir ülkenin GSMH'si kadar kayıpla atlatıldığı bir dönem yaşandı. Krizin ekonomik sonuçları tek kelime ile facia idi. İşsizlik artmış, şirketler batmış, bankalar birer birer yükümlülüklerini yerine getiremez hale gelmişti. Ekonomi küçülmüştü.

Bu satırların yazarı TC Merkez Bankası tarafından 1997 yılında gönderildiği İngiltere'de doktorasını yeni tamamlamış ve döner dönmez 2000 yılı Ekim ayında BDDK'da Risk ve Gözetim Teknikleri Araştırma Dairesi'nde göreve başlamıştı. Riskle tanışması ve daha riski yönetmeden riske maruz kalması belki de o an için farkında olamadığı en kıymetli deneyimiydi. Türk bankacılık ve finans kesiminin risk yönetimi ile düzenleme ve denetim bazında tanışması bu kriz yıllarına denk gelir. Bazı bankalar bu yolda diğerlerine nazaran önemli sayılabilecek mesafe kat etmiş olsa da birçok banka için bu konu oldukça yeniydi, farklı bir dili vardı ve en önemlisi de birçok kantitatif disiplinin kesişim kümesine denk geliyordu. Yani zor ve maliyetliydi.

Değerli okurlar, bu yazıda amacımı yaşanan 2001 krizini farklı bir açıdan ele almak. Önce bir durum tespiti yapalım. BDDK yeni kurulmuştu (Ağustos/2000). TCMB'nin Bankalar Gözetim Müdürlüğü ve TMSF Genel Müdürlüğü ile Hazine Müsteşarlığı'nın Banka Kambyo Müdürlüğü ve Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu, BDDK bünyesine geçmişti. Ayrıca DPT'den gelen az sayıda ama nitelikli bir grup da vardı (ki bu grupta yer alan İbrahim Çanakçı daha sonra BDDK Kurul Üyesi ve ardından Hazine Müsteşarı olacaktır). BDDK üst yönetimi ise başta Maliye Bakanlığı kökenli Zekeriya Temizel ve birkaç kişiden oluşan ekibi ile siyasi irade tarafından atanan Kurul Üyeleri ile birlikte faaliyetine başlamıştı.

Bakalım sonraki cümle ve takip eden cümleleri hatırlayabilecek misiniz? "Bugün son derece üzücü bir olay oldu. MGK toplantısının açılışında, gündeme geçilmeden önce kamu görevlilerinin önünde Sayın Cumhurbaşkanı söz alarak son derece de terbiye dışı bir üslupla bana ağır ithamlarda bulundu. Devlet geleneklerimize uymayan eşi görülmedik bir davranışta bulundu. Ya kendisine aynı üslup içinde yanıtta bulunacaktım veya terketmek zorunda kalacaktım. Onun için toplantıdan çıkmayı tercih ettim. Orada bulunan değerli bakan arkadaşlarım da aynı davranışta bulundular, toplantıyı terkettiler. Tabii ki büyük bir krizdir bu". Bu sözler o zamanın Başbakanı rahmetli Bülent Ecevit'e aittir. "Krizin devletin en yetkili ağzından tescili" olarak algılanan bu demecin tarihi 19 Şubat 2001. Anayasa kitapçığının fırlatılması olarak tarihte yerini alan Şubat/2001 krizi. Tüm ekonomik göstergelerin çığırından çıktığı bir dönem olarak hafızalara kazınan kriz neticesinde Türkiye tarihin en önemli dönemecine geldi. Bir kırılma noktası olan kriz Türkiye'yi farklı bir patikaya taşıdı. Bu konu tabii ki başka bir yazı konusu. TCMB bu esnada yani 20-21 Şubat 2001 tarihinde dövize olan talebi azaltmak için para musluklarını

kapattı. Ancak sonradan ortaya atılan bir dedikodu kafaları uzun süre karıştırdı. TCMB kasasındaki dövizleri (yaklaşık 5,5 milyar ABD Doları) çok önceden birilerine satmıştı. Döviz alanlar kimlerdi, hangi bankalardı? Bu arada kamu bankaları tarihi zararlar yazıyor ve

adeta batmanın eşliğine geliyordu. Bu bankaları birkaç ay içinde ödedikleri faizlerle en az iki sağlıklı banka kurulabilirdi. Bir süre sonra bu bankaların başında Citibank ve Deutsche Bank'ın geldiği bilgisi basında yer aldı. Aslında bu tür bilgilerin açıklanması kanunen yasaktı. Döneme damgasını vuran IMF yetkilisi hiç şüphesiz Stanley Fischer'di. Türkiye'nin yüksek enflasyondan kurtulmasını sağlayacak IMF reçetesi maalesef ters tepti. Programa ısrarla uyma tutkusu hem döviz hem de faizleri kontrolden çıkardı. Artık her şey adeta kontrol dışı gerçekleşiyor ve boşlukta salınan bir uzay aracı gibi salınımların kendiliğinden yavaşlaması ve durması bekleniyordu. BDDK tarafından önerilen İstanbul (Londra) Yaklaşımı, TCMB'nin uygulamaya başladığı Dalgalı Sabit Kur modeli ve kamu bankalarını ayakta tutmak için portföylerine enjekte edilen kamu kâğıtlarını krizin etkilerini kısa sürede makul seviyelere getirmeye başladı. Ancak ekonomi halen toparlanamamış, artan işsizliğin getirdiği bunalım günleri hüküm sürmeye başlamıştı. Yedi yıllığına atanan BDDK yönetimi bir operasyonla değiştirilmiş (geçenlerde yapılan SPK operasyonuna benzer şekilde) ve yeni yönetim iş başına gelmişti. Bu yeni yönetimin en büyük sınavı da hiç şüphesiz Temmuz/2003 İmar Bankası olayı olmuştur. Bu konu da elbette başka bir yazı konusu.

Değerli okurlar Stanley Fischer IMF'den sessiz sedasız ayrılırken Citigroup'un 2 numaralı adamı olarak özel sektörde göreve başladı. Fischer aynı zamanda iyi bir eğitime sahip parlak bir ekonomistti. Dileyen okurlar Fischer'in kariyer basamaklarını nasıl tırmandığı bilgisine internet üzerinden erişebilirler. Citigroup'tan sonra İsrail Merkez Bankası Başkanlığına atanan Fischer geçtiğimiz günlerde görevinden ayrıldı. Hakkında açılan soruşturma nedeniyle görevinden ayrıldığı iddia edilen Fischer hakkında kamuoyu ile paylaşılan iddianame finansçılar, bankacılar ve hukukçular için adeta değerli maden ocağı kıymetinde. İddianameye internet üzerinden erişmek mümkün. Evet değerli okurlar, IMF, Türkiye, Citigroup ve İsrail Merkez Bankası. Tüm bunlar için tesadüften başka ne diyebiliriz ki (!). Ancak Fischer'in hakkını yememek gerek, zaman zaman Türkiye'yi model ülke olarak gösterdi, oldukça mütevazı tavırlarıyla basın tarafından iyi adam olarak anıldı.

Gelelim konuyu daha da merak edenlere kaynak sağlama faslına: Öncelikle Henry C. K. Liu'nun "how Turkey's goose was cooked" başlıklı makalesini internet üzerinden okusunlar. Liu ile o tarihlerde geldiği ODTÜ Ekonomi Kongresi'nde tanışmıştım ve makalesinin sunumunu dinlemiştim. Bir diğer kaynak Hatice Aydoğdu ve Nurhan Yönezer tarafından kaleme alınan Krizin Sözlü Tarihi kitabı. Gülten Kazgan'ın Türkiye Ekonomisinde Kriz (1929-2001) kitabı ile Kemal Derviş, Serhan Asker ve Yusuf Işık tarafından kaleme alınan Krizden Çıkış ve Çağdaş Sosyal Demokrasi kitabı da bu bağlamda önerebileceğim kaynaklardan bazıları. Değerli okurlar, olaylara tarihi perspektiften, uzun hafıza ile bakmak kolay değildir. Zaman, emek ve maliyet gerektirir. Entelektüel kapasitenizi canlı tutmanız, hiçbir şeyi gözden kaçırmamanız, olaylar arasında neden-sonuç bağlantısı (illiyet rabitası) kurmanız gerekir. Aksi takdirde günlük manşetler ve kozmetik değerlendirmeler size sadece geçici bir haz sağlar, ama kafanızdaki sorulara yanıt bulamaz, içinizdeki boşluğu dolduramazsınız. Bu gibi konuların son derece teknik yanları olduğunu da unutmamak gerek.